

Dėl vidaus

Sveikiname steigiamąjį seimą!

Sveiki, suvažiavę į rytykštį pirmąjį Lietuvos Steigiamojo Seimo posėdį! Sveiki, drįsusieji ant savo pečių pasiimti sunkią tvarkomosios valstybės našta! Duok Dieve jums ištesėti.

„Tauta“ kritikavo prirengiamąjį darbą; kritikuos ir patį dirbamąjį darbą; kritikuos žmones, kurie vežimą veža nesutartinai ar ne į tikslą. Tačiau patsai Steigiamasis Seimas mums – tautos šventenybė, įvykęs demokratijos dūsavimas.

Mes išauklėti – ką čia slėpsies! – Rusijos demokratijos idealais. O jos idealų idealas ir buvo – „učreditelnoje sobranije“¹. Koks tai buvo magiškas žodis, atmena bet kas, dalyvavęs slaptuose jaunimo susirinkimuose ar dirbęs pavojingąjį liaudies judinimo darbą. Tas vienas obalsis* bet ką įtraukė į pasišventėlių eiles, bet ką, turintį širdį, vertė guldyti savo galvą. Ir guldė ją šimtai, nors tasai Steigiamasai Susirinkimas tebebuvo tolybės mirażas.

Rusijos demokratija pirmyn bėgte bėgo, nebe žengte žengė. Ir įsibėgėjusi peršoko užsibrėžtąjį bruožą. Carizmą panaikinus, visa tauta turėjo apsispręsti ir savo valią pasakyti per savo sudraskytąjį Steigiamąjį Susirinkimą, per savo vykinamąjį idealą. O kaip reikia, teapsisprendė viena dalis demokratijos – komunistai, brutališkai visas kitas jos šakas nukapoję, nurašę ir demokratizmo žiedą – „učreditelnoje sobranije“.

Bolševikai daug nusidėjo žmonijai, mindžiodami visas demokratijos pasiektąsias laisves ir net piliečių gyvybę. Tačiau visų sunkiausia jų nuodėmė – tai savo rankomis išvaikytas Steigiamasis Seimas. Nebegyveliams labai tai jiems. Milijonams gyvųjų sunkiau radosi gyventi – užmuštomis sielomis, atimtais idealais; tais, kurie kaip kokia nauja religija vedė rusus į pažangą.

Mes, lietuviai, esame laimingesni. Iš mūsų šis demokratijos idealas neišrautas: jau stovime angoje savojo, Dieve brangus, lietuviškojo (!!!) Steigiamojo Susirinkimo. Ar įtikėtina? Ar tai ne sapnas?

Kokiomis virpančiomis širdimis mes jo laukėme! Laukėme – netikėdami, kad galime tokios laimės susilaukti. Laukėme „pašnibždomis“ – net nedrįsdami viešai to laukimo per balsiai reikšti. Vis matės, lyg kas iš šalies pajus tą mūsų džiaugsmą ir atims, lyg iš vaikų tinkamąją titę**, lyg pirmieji nubėgs ir išsikis tą lobį, kurį mes buvome žemėse aptikę.

Juo virpėjo širdys baime belaukiant, juo dabar virpa džiaugsmu širdys susilaukus. Re, vyreli, mes jau nebe memorialus rašinėjame, kad apie mus patirtų, nebe šen, nebe ten puldinėjame, kad mus užjaustų ir užtartų, lyg baudžiauninkai, pasigailėk Viešpatie, kuriems nuolat graso priespaudos rykštės, o jie nori to išvengti. Re, vyreli, mes jau sau žmonės. Norėsime – plačiai žengsime, norėsime – susipančiosime. Kaip išmanysime, taip save ganysime, kaip nujėgsime, taip pažangos kelią išsirinksime. Ana, žinia, nepataikysime iš karto stačiai, stačiai kaip į Juodžiaus kelmą². Vis dėlto ir suklydę ir nepritempę, galėsime taisyti, nes esame laisvi klysti, esame nekliudomi ir taisyti.

Už viena tai, kad pačių mūsų žmonių sudarytoji taryba, Seimas, reiškia tikrąją laisvę, nebe popierinį pažadą, Steigiamasis Seimas iškyla aukščiau visų kitų tautos veiksmų, kokių tik randame mūsų istorijoje.

¹ „Učreditelnoje sobranije“ (rus.) – Steigiamasis susirinkimas; Rusijoje išrinktas 1917 m. lapkričio mėn., sušauktas 1918 m. sausio 5 (18) d., bet kitą dieną bolševikų išvaikytas.

* Obalsis – šūkis. (Red.)

** Titė – žaislas. (Red.)

² Juodžiaus kelmas – centras, orientyras prie kryžkelės Vaižganto *Pragiedruliuose*.

Sveikiname Naujos Valstybės Steigiamąjį Seimą ir visomis širdimis velijame* jam, kad jis ir praėjęs paliktų tautos atminimuose toks pat skaistus, koks skaistus rodės ir laukiamas!

Steigiamojo Seimo šventė

1920 metų gegužės 15 d. liks ir privalo likti mums atmintina; ne mažiau atmintina, kaip vasario 16 diena, kada buvo Lietuvos nepriklausomybė paskelbta.

Miesto papuošimas

Kauniečių ūpas buvo toks, lyg kažin kas mistiška, slaptinga tą dieną darysis. Ir be to žalias Kaunas šiandien griežtai paskendo žalėsiuose, trispalvėse vėliavose, kurių gražumui, skaistumui jokia pasaulio vėliava neprilygsta.

Garbės vartus statė mūsų dailininkai. Tad ties miesto sodu, kur teatras, pirmųjų Seimo posėdžių vieta, aukščiausi stiebai. Tarp jų teka raudona raudona saulė; joje baltas Lietuvos Vytis. Aplink saulę iš jos trykšta sieksniniai geltoni spinduliai. Iš šalių parašai: „Valio Steigiamasis Seimas! Valio nepriklausomoji Lietuva! Valio jos Gynėjai!“

Tai puikus dailininko Žmuidzino³ darbas.

Antrieji labiausiai imponuojantieji vartai tai iš Vilniaus į Malūnų gatvę. Aštuonetas baltų, nėkuo nepadabintų obeliskų tik mažomis vėliavėlėmis ir tinklu plonų vainikų viršuje; lyg lietuvaite „sodelis“ palubėje. Vartai tiesiog imponavo klasišku savo paprastumu.

Tai puikus dailininko Rimšos⁴ darbas.

Pradžioje Laisvės alėjos iš Vilniaus gatvės dvi didžiausios arkos iš lentų, „Die gancė pastroikė“⁵, su žydais tariant, Šimonies⁶ darbo.

Vartai Laisvės alėjos nuo įgulos bažnyčios Galdiko⁷ darbo; vartai nuo Viešosios aikštės į Vilniaus gatvę Galaunės⁸ darbo ir k., kiek buvo galima greituoju padaryti, neturint pakankamai darbininkų, ypač vainikų pynėjų, buvo elegantiški.

Šventė prasidėjo pamaldomis katedroje, įgulos bažnyčioje ir kitose visų tikėjimų ir tautų bažnyčiose.

Katedroje mišias laikė, Žemaičių vyskupui sergant⁹, jo padėjėjas vyskupas Juozapas Skvireckas¹⁰ su tam tikra asistencija. Bažnyčioje buvo Seimo atstovai, valdžios atstovai, Valstybės Taryba, visi užsienių atstovai. Mišioms pasibaigus, celebransas¹¹ pakvietė Seimo atstovus kreiptis į Šv. Dvasią.

Vyskupo Skvirecko kalba

Lietuvių Tautos atstovai!

Dideliems darbams reikia daug išminties, didelių pajėgų, didžios ištvermės. Jūs galingi jūsų laukiančio kūrimo ir steigimo darbo pažinimu, galingi pasiryžimu darbuotis, galingi išrinkusios jus tautos pasitikėjimu. Bet dalykas darosi aiškesnis, kada ant jo metama daugiau šviesos; akis daugiau

* Velyti – čia: linkėti. (Red.)

³ Žmuidzino – turimas galvoje Antanas Žmuidzinavičius (1876–1966), žinomas lietuvių dailininkas, labiausiai pasižymėjęs peizažais.

⁴ Petras Rimša (1881–1961) – skulptorius, grafikas, medalininkas.

⁵ *Die gancė pastroikė* (vok., rus.) – didžiulis statinys.

⁶ Kazys Šimonis (1887–1978) – tapytojas, pedagogas.

⁷ Adomas Galdikas (1893–1969) – tapytojas, grafikas.

⁸ Paulius Galaunė (1890–1988) – grafikas, meno istorikas ir muziejininkas.

⁹ *Žemaičių vyskupui sergant* – tuo metu Žemaičių vyskupas buvo Pranciškus Karevičius (1861–1945); vyskupavo 1914–1926 m., po to pakeltas tituliniu arkivyskupu, įstojo į marijonų vienuolyną Marijampolėje.

¹⁰ Juozapas Skvireckas (1873–1959) – Žemaičių vyskupo pagalbininkas 1919–1926 m., po to iki 1944 m. – Kauno arkivyskupas metropolitas.

¹¹ Celebransas (lot.) – kunigas, laikantis pamaldas.

mato, kada ji tinkamu būdu sustiprinama. Kiekvienas darbas įgyja didesnės vertybės ir svarbos, darbininkas turi daugiau tikro pasisekimo, kada prisideda visų darbų Aukščiausiojo Vedėjo Viešpaties palaiminimas. Ne veltui juk pasakė didis savo tautos kūrėjas ir steigėjas Viešpaties įkvėptas Psalmininkas: Jei Viešpats nestatys namų, veltui darbuojasi tie, kurie juos stato. Jei Viešpats nesergės miesto, veltui budi jo sargas. Tuščia jums keltis prieš aušrą, keltis, ilgai sėdėjus – jums, kurie valgotė skausmo duoną, tuo tarpu kad jis duoda miego savo mylimiesiems. Ps. 126, 1. 2. Atsiminimas apie tą Aukščiausįjį visų dalykų Vedėją, kurs išmeta iš sostų galiūnus ir paaukština žemai stovinčius, surinko jus pirm pradėsiant savo kilnų ir atsakomingą darbą į šią bažnyčią prie Viešpaties aukuro laipsnių. Taigi išreiškime aiškiai ir nuoširdžiai savo sielos troškimus, melskime sau Viešpaties pagalbos ir palaiminimo, kad jūsų šviesą sustiprintų jo šventosios Dvasios šviesa gražiais Bažnyčios giesmės žodžiais: „Ateik, šventoji Dvasia“!

Kariuomenės paradas

Nuo pat ankstyvojo ryto, kiaurai per visą dieną lynojo ar net lijo. Tačiau į Viešąją aikštę sugužėjo minių minios. Aplink visą aikštę stovėjo pėstininkai, raiteliai ir artilerija.

Prezidentas su Vyriausioju vadu¹² ir štabu apėjo kariuomenę pasisveikindamas. Jam gaudė: „Sveikas Tamsta!“ ir „Tegyvuoja Lietuva!“ Prezidentas prabilo į kariuomenę ir sušuko: „Valio Nepriklausomoji Lietuva!“ Vyriausiasis vadas: „Valio Lietuvos kariuomenė!“ Šauksmai „Valio!“ ir tautos himnas, dūduojamas dviem kapelijom, ilgai gaudė aikštėje. Paskui kariuomenės dalys, saliuotodamos Prezidentui ir Vyriausiajam vadui, gražiu maršu praėjo, kaip visados, pasižymėdami energinga ir sutartina eiseną karo mokyklos junkeriai.

Pirmą kartą matantiems Lietuvos galybę Maironis patarė verkėti, matyt, pats papraktikavęs. Betgi ir tikrai džiaugsmas.

Ažuolų pasodinimas

Miškų galvos, žinomojo gamtos žinovo ir mėgėjo P. Matulionies sumanymu, 9 forte, gale Malūnų gatvės, ten už prezidento namų, kur pats gražusis Kauno reginys, kalnagalyje padaryta bulvariukas: išvedžiota takeliai, pridiegta liepelių. Ir Lietuvos savarankumui, jos Seimui paminėti sumanyta įdiegti penki ažuolėliai, lazdos drūtumo. Visas bulvariukas skendo vainikuose, elegantiškai Jomanto¹³ sudarytuose. Dalyvavusiems ceremonijoje ši valanda liks ir būtų juoba likusi, kad nebūtų buvę įkyraus, žvarbaus lietaus.

Visas sumanymas ir atlikimas turėjo grynai mistikinę reikšmę ir pobūdį. Dalyvavo ir svetimtaučiai, visai nebudami* oro. Medelius įsodino Prezidentas Smetona ir Vyriausiasis vadas Galvydis. Kalbėjo tam tikroje dvasioje pats Prezidentas, M. Biržiška vilniečių vardu, Vydūnas, Ysakas¹⁴ ir „Tautos“ redaktorius Tumas.

Dalyvavo Laisvasis lietuvių universitetas¹⁵, skautai ir šauliai su savo orkestru. Kalboms jie atsakinėjo „Valio!“ ir tautos himnu.

Kun. Tumo kalba

Minių minios liūliuoja, galvų galvos marguoja nuo miesto lig aukštojo kalno. Gaudžia muzika

¹² *Prezidentas su vyriausioju vadu* – Antanas Smetona, Lietuvos prezidentas 1919–1926 m., po to iki 1926–1940 m.; Jonas Galvydis-Bykauskas (1864–1942), generolas 1920 m. Lietuvos kariuomenės vadas, 1919 ir 1921–1926 m. Karo mokyklos viršininkas.

¹³ Vilius Jomantas (1891–1960) – dailininkas, daugiausia reiškėsi kaip grafikas.

* Neboti – nebijoti, nepaisyti. (Red.)

¹⁴ Pranas Ysakas – tuo metu vyriausios rinkimų komisijos sekretorius.

¹⁵ Laisvasis lietuvių universitetas – greičiausiai turimi omenyje nuo 1920 m. pradžios Kaune veikę Aukštieji kursai, padėję pagrindus Lietuvos universiteto atsiradimui.

griaudi, vėliavos plevėsuoja lyg burės, pavėjui paleistos.

Ko gi minios atėjo? Koksai balsas jas šaukė pasilipti ant aukšto kalnelio? Bene priešas iš tolo ėmė rodytis žiauriai? Ar draugus atlydėjo į kapą?

O, ne priešo mes bijom, nors jis trankos kaip tigras, grandine prie krotos prirakintas. Ir ne draugo mes gedim, ir ne gedulo maršą mums muzika trenkia ir gaudžia.

Ir ne ašarų liety, širdims dangaus pasiektų mes įlipom į šitą kalnelį. Tik mes kilom savaime, savo jausmų galybe, nes žemai jau mums tapo slopinga.

Mums muzika taria, mūsų širdis virpina triumfo galingasai maršas, kad mes, Dovydai menki, nugalėjom Goliatus¹⁶ ir laisvi patapom gyventi.

Ne pavėnioj dūlėti ir ne žemėje pūti mes dedam negyvėlį daiktą, tik mes atnešėm dvasią Lietuvos, kad gyventų ir reikštų mūsų laisvės paminklą.

Į žemę mes dedam ne pūvamą daiktą, vien tik tai, kas galingai jauga: mes dedam čia meilę savo žemės močiutės ir garbę tautos mus senyvės.

Tai pamatas tvirtas, jis yra kaip granitas, nors bokštą aukščiausi statykis. Nors minią vadinkis į pačią viršūnę iš aukšto žvalgytis, didžiūotis.

Ne, negrius toksai bokštas, kursai stovi ant meilės, o garbė – jo tvirčiausis paramstis! Jis apniukusį dangų ar kylančią audrą sklaidys lengvai, kaip menką rūkelį.

O aplinkui tą bokštą, mūsų laisvės reiškėją, mes ažuolus penkis sodinam. Ir sakom: šaknėkit! Ir sakom: lapuokit per ištisus šimtus metelių, idant priešas atėjęs, nebeapglėbt' jūsų liemens, o išrauti nė neb'mėgintų. Tenekliūn jam nė vienas tavo lapas trąšusis, nes juos' skirta saviesiems tvirtėti: ką įmerkis, jisai nebeleis, kad suglebtų, arti jo ar jo rūgščių prigėręs. Taigi diekim aplink tvirtą ažuolo medį – tereiškite Lietuvos negedimą!

Ir ne ažuolų diekim penkių medžių krūmelį, tik mes diekim Lietuvos pilietybę. Pirma, norą giliausi, laisvais tapus, pabūti aru paukščiu ir erdvėj palakioti.

Antra, patvarą, trečia, drąsumą, o ketvirta, per dieną, per naktį darbštumą. Jei tai dygs, tai jau penktą patsai priešas duos vardą: Lietuva gali būt ilgaamžė!

Ilgiausių gi jai metų!

Valio jos darbštuoliai!

Jos patvarūs ažuolėliai – Deputatai!

St. Seimo posėdis

Patekti į pirmąjį Seimo posėdį buvo taip sunku, kaip tapti pašauktu į rojų. Miesto teatras pilnas. Ūpas – mistikinis. Laukiama didžių daiktų.

Seimą atidaro labai gražia ir kilnia kalba Lietuvos Prezidentas Antanas Smetona.

Man pirmam Lietuvos piliečiui, sakė, tenka tokia rinktinė garbė – pasveikinti tautos atstovus, susirinkus į Seimą. Tai prakilniausia diena, kada ligi šiol prislėgta lietuvių tautos valia ima kilti į aiškų vienetą. Lietuva buvo nustojusi sąmonės. Tačiau radosi kilnių vaikų, kurie gaivino tą sąmonę, žadino šalį žodžiu, raštu ir gyvu darbu, – skyrė jai ateitį. Tie „vargo pelės“, pareigų liepiami, giliai tikėjo, jog jų žygiai nebus veltui mylimam kraštui. Ir tikrai jau 1905 m. pasisavino teisę kalbėti patiems apie savo reikalus ir likimą¹⁷. Tai jau buvo išbudinta sąmonė. Jų pasiaukojimo vaisius – tai šis Seimas, į kurį jie privedė nesuklupę. Kelis amžius vien svetimų klause, dabar lietuviai stoja į europiečių eilę, stiprindami šiąją kartą. Tauta pritarė tiems, kurie pirmieji ėmės neaiškaus dar Lietuvos – valstybės darbo: davė jiems savanorių gynėjų, kurie guldė už Lietuvą savo galvas. Pagerbkime juos.

(Visas Seimas ir publika su pagarba atsistoja.)

Ši diena svarbi ne tik mums patiems, bet ir kitiems pasirodyti. Svetimoms valstybėms davėme ženklą, jog tauta nori savarankumo, kaip reta kur. Dabar ji turi jau autoritetingą nuolatinę valdžią,

¹⁶ *mes, Dovydai menki, nugalėjom Goliatus* – Dovydas (1042–972 pr. Kr.) pranašas ir poetas, antrasis ir žymiausias Izraelio valdovas; piemeniu būdamas, pagal Bibliją, užmušė milžiną Galijotą.

¹⁷ 1905 m. pasisavino teisę kalbėti patiems apie savo reikalus ir likimą – kalbama apie Didįjį Vilniaus Seimą.

kuriai jau niekas nebeprikiš.

Laikinosios valdžios rolė pabaigta. Prezidentas, Kabinetas, Kontrolė, Valstybės Taryba, Vyriausiasis Kariuomenės vadas pasitraukia, visa atiduodami į Steigiamojo Seimo rankas. Jis dabar vienatijis krašto šeimininkas. Palieka jam visą sudarytąjį valstybinį aparatą, užmezgęs santykius su svetimomis valstybėmis, – nepriklausomos Lietuvos faktą.

Steigiamajam Seimui tenka toliau rašyti istoriją. Lietuvos dalių sujungimas dar neišvestas iki galui; dar mes neesame Vilniuje, kur buvo mūsų valstybės pradžia padaryta, bet nestengta savo rankose palaikyti šios dalies kraštas. Dar Klaipėda ne mūsų rankose.

Linkiu tad Valstybės St. Seimo nariams kloties, kad jie tesėtų, kad įsigalėtų visos pilietinės dorybės.

Skelbiu Steigiamąjį Seimą atidarytą. Vyriausijį narį prašau paimti pirmininkaujančio vietą. Valio!

Išaina Gabrielė Petkevičaitė, 59 metų, žinomoji lietuvių literatūroje beletristė ir publicistė. (Iš Puziniškio, Smilgių p.) Ji parlamentų papratimu pasikviečia sekretorių – jaunąjį narį. Išaina Muraškaitė-Račiukaitienė¹⁸, 24 m. Po tiek metų turi trys Seimo nariai. Tai padaro sensaciją: bene pirmas tai atsitikimas, kad visą Seimo prezidiumą sudaro vienos moterys. Sufražistėms¹⁹ širdys plaka džiaugsmu. Lietuvos Seime dalyvauja 5 moterys: 4 kr. dem. ir 1 soc. liaud. dem.²⁰

Petkevičaitė kalba gražia lietuvių kalba, nors lenkišku akcentu, kurio niekas nebeatsikrato, kam teko jaunystėje paragauti lenkų kultūros.

Laiminga esu aš, kaip sena lietuvių tautos atstovė, jos darbininkė ir kaip moterė. Ilga buvo mūsų tautos kelionė į nepriklausomybę. Mažai tautai reikėjo daug moralinių jėgų kovoti su priešais. Dvikova tęsėsi ilgai ir sunkiai. Tautos sielos tai neužsmaugė. Tariu geros vilties žodį nuo mūsų atskirtiems (vilniečiams), Amerikoje gyvenantiems ir graban atgulusiems kare ar šiaip jau. Dabar mūsų likimas mūsų pačių rankose. Pasitikėkime savo jėgomis.

Daugiau skaito pasveikinimus. Pirmiausia anglų. Anglijai Seimas padaro ovaciją. (Prancūzai neparodo jokio pritarimo ženklo.) Paskui Vilniaus miesto ir apskrities lietuvių, Žemaičių vyskupo, kurs serga, Latvių atstovo (Latvijai Seimas padaro ovaciją). Gudų kariuomenės dalių ir šiaip jau atskirų asmenų ir apskričių.

Eina rinkimai Seimo Pirmininko, kurį paprastai išsirenka didžioji Seimo partija. Po pertraukos paduota kandidatai kortelėmis. Aleksandras Stulginskas²¹, agronomas, kr. dem., gauna 62 korteles. Tiek pat ir balsų, paskui balsuojant. Balsavo 105 nariai (7 dar neatvažiavo). Socialistai liaudininkai (29) ir soc. demokratai (13) padavė 42 baltas korteles. Ir visi buvo nustebę, kad renkant Pirmininką, pirma sutarę, jau ima... susilaikyti. Užtai renkant Sekretorį iš kairiųjų, nors taip pat sutarta, 40 kr. dem. paduoda baltas korteles. Natkevičius²² tegauna 65 balsus. (Sekretoris rinkta pabaigoje. Pirm. Stulginskiu kalbant, sekretoriavo Muraškaitė.)

Stulginskas kalba. Pamini lietuvių tautos darbo aplinkybes ir Lietuvos plotus, rinkinius jos vyrus, Valstybės Tarybos sudarymą. Jai šalis pritarė, nes davė aukų (kareivių). Tomis pastangomis turime kariuomenę – ginkluotą pajėgą, kuri pabaigs mus liuosuoti* nuo visų spaudėjų. (Kariuomenei Seimas daro ovaciją.) Garbė vadovavusiems vyriausybei! Nors jie neturėjo viso krašto įgaliojimo, tačiau dirbo reikiamąjį darbą.

Rinkimai į Steigiamąjį Seimą sugriovė daug prietarų. Sakė mes esą be politinės sąmonės, tautų mišinys, nežinia, ar būsią kam vadovauti. O pasirodė rinkimuose dalyvavusių daugiau ne 90 %, ko nė kitur nėra; paaiškėjo viso krašto susiskirstymas partijomis. Tautybės žvilgsniu lietuvių pasirodė 91 %

¹⁸ Ona Muraškaitė-Račiukaitienė (1896–?) – mokytoja, visuomenės veikėja, į Steigiamąjį Seimą išrinkta nuo krikščionių demokratų.

¹⁹ Sufražistė (angl. *suffrage* – rinkimų teisė) – judėjimo už moterų rinkimų teisę dalyvė.

²⁰ Be straipsnyje paminėtųjų G. Petkevičaitės ir O. Muraškaitės-Račiukaitienės, į Steigiamąjį seimą buvo išrinktos dar trys moterys – Magdelena Galdikienė (1891–1979), Emilija Spudaitė-Gvildienė (1887–1965) ir Salomėja Stakauskaitė (1890–?).

²¹ Aleksandras Stulginskis (1885–1969) – pirmųjų Lietuvos vyriausybės ministras, 1920–1922 m. Seimo pirmininkas, antrasis Respublikos prezidentas (1922–1926).

²² Vladas Natkevičius (1893–1945) – teisininkas, diplomatas, valstybės veikėjas, į Steigiamąjį seimą išrinktas pagal socialistų liaudininkų ir Valstiečių sąjungos bloko sąrašą.

* Liuosuoti – laisvinti. (Red.)

išrinktų, žydų 5 %, lenkų 2 % ir vokiečių 0,9 %. Ir ateis valanda, kada rinktinių Seime bus iš visos Lietuvos, visi sukurs tą vieną valstybę. Dabar darbą pradėsime bent nuo to krašto, kur jau esame šeimininkai. Susidarysime konstituciją perdėm demokratingą. Mūsų valstybės forma – demokratinė respublika. Svarbiausia mūsų valstybės pajėga – žemės ūkis. Tai žemės reforma neatidėliotina: tegu mūsų tėvynėje nebebus sūnų ir posūnių, tik visi sūnūs, visi gavę žemės, kas tik nori ją dirbti. Lietuvos ūkininkai teišlaikė mūsų kultūrą.

Neapsieisi ir be pramonės. Reikia jai padėti visomis priemonėmis. Tik stambioji pramonė neša dvasios skurdą. Darbininkas neprivalo būti pramonės vergas, tik dalyvautojas jos vaisiuose. Mokslas – kad visiems prieinamas būtų. Valdžios organai – kad savo valia nesivaduotų. Tai viduje. Užsieniuose, kad susidarytų tautų sąjungą, kuri leistų priverstinai visiems nusiginkluoti, o ginčus rišti teismo keliu, kad pasidarytų geresnių sąlygų gyventi.

Pirmučiausias Steigiamojo Seimo žingsnis turi būti Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas pilnu autoritetu. Taigi Lietuvos Steigiamasis Seimas proklamuoja laisvą demokratinę Lietuvos respubliką, pertraukusią visus ryšius su bet kuria kita valstybe. (Seimas triukšmingai ploja ir sustoję gieda tautos himną.)

Pagaliau Prezidentą, Kabineta, Kontrolę ir Vyriausiją vadą Steig. Seimas įgalioja ir toliau eiti savo pareigas, kol neduos kitų nurodymų.

Tesėti ar pasikliauti

Kas seniau tebuvo kai kuriems aišku, tai šiandieną visiems aiškėja, būtent kad svetimaisiais pasikliauti jokiū būdu negalima. Negalima dėl to, kad pasaulyje nėra tokių žmonių, ypač nėra tokių valstybių, kurie ar kurios šoktų pultų kraujo lietų už tolimą kraštą dėl vieno gražaus jo vardo. Kas buvo Graikijai padaryta Bairo no ir anglų romantizmo laiku²³, tai jau nebe pasikartos. Visi žiūri savo naudelės; labai gražiai svarsto žadamąsias simpatijas laukiamąja nauda. Pagaliau ir nebežinai, kuo beįvertins svetimieji savo palankumą, ir bijai, begu tik ištesėsi atsilyginti. Jei tos naudelės užtenka tam kartui, tai kas laiduoja, kad ir visados bus jos gana svetimųjų palankumui palaikyti. Ir atlyš jie, ir pabėgs ten, kur daugiau tesima. Mes neesame tokie, dėl kurių septynios valstybės varžytųsi. Jei tesivaržo dvi, tai visados gali laukti, kad viena nusileis, ir tu atiteksi antrai.

Prancūzija mums priešinga. Jai nevirptelės nė vienas dirgsnis, jei tik galės sumindžioti švenčiausius mūsų idealus, mūsų nepriklausomus jausmus. Laisvė šventas žodis tėra tiems, kurie jos tebeieško; gi kai randa ir įsigali, tuoj užmiršta, jog yra ir tokių, kurie tos laisvės tebeieško, jog jiems tame žygyje padėti – garbės ir žmoniškumo dalykas.

Su anglais ir vokiečiais mūsų santykiai geri ir tokius palaikyti mes privalome. Turbūt mums tai ir seksis, bet tik tada, jei mes nebusime jų tolimi giminės neturčiai, kurie nuolat tiesia savo ranką ir elgetos balsu maldauja virkšnauja: pasigailėk, užtark, padėk! Maža tada pelno, jei ką ne ką kyšteli atkalia ranka*. Ir visai kas kita, kai bendran stalan sėdame visi savęs verti; vienas didesnis, kitas mažesnis, betgi visi pertekę ir pakaktinai apsisaugoję. Kaimyninės sąjungos esti kur kas tvirtesnės už protektoratus.

Taigi pasikliauti mums kitais, kad jie mus perneš per visas gyvenimo bangas, kaip milžinas Kristupas kūdikėlis²⁴, yra dykas galas. Reikia patiems tesėti, nes tiek žmogus ar valstybė tėra verti, kiek patys išsigali.

Tai kalbėdami, mes turime domėję naujai susidaranti s mažas valstybėles: Lietuvą, Latviją ir Estiją. Jų visų trijų padėjimas beveik vienodas, visos nedaug tetesi ir visos netikros savo ateities, jei skyrium gyvens ir katra savo politiką varys. Veltui Estija pasikliautų trumpumu savo sienos ir Pleskavos

²³ Graikijos išsivadavimo iš turkų kovas XIX a. pradžioje rėmė ir jose dalyvavo daugelio šalių piliečiai, tarp jų ir anglų poetas romantikas lordas Džordžas Gordonas Baironas (Byron, 1788–1824).

* Atkalia ranka – rankos viršumi, antrąja puse. (Red.)

²⁴ kaip milžinas Kristupas kūdikėlis – pagal XII a. atsiradusią legendą Kristupas išgelbėjo Jėzų Kristų, pernešdamas jį per upę.

ežeru²⁵. Veltui Latvija pasikliautų savo sąjunga su imperialistine Lenkija. Veltui Lietuva pasikliautų tuo, kad ji – nuošaliai, ir Rusija jos negobėsis**, pasigobėjusi Estijos ar Latvijos, ar abiejų susyk portų***. Jei lapės prigimtis esti vištos, tai klius jai į nasrus ir kuoduotoji.

Bekraštė bailė tegalėjo Latviją mesti lenkams į glėbį ir padaryti tokių žingsnių, kurie iš pradžių lietuvius nustebino, o paskui ir įnirtino²⁶.

Šiandien daug kas jau pakitėjo ar dar žada žymiai pakitėti. Ir Latvijos santykiai su Lenkija pasilaidavo. Mejeravičiaus²⁷ politika vis mažiau randa pritarėjų, nes latvių visuomenei aiškėja tai, kas pirma slėpėsi – egoistiniai lenkų tikslai ir nesutaikomybė mažos valstybės reikalų su didžios ir dar avantiūringos.

Estija pernelyg gudri ir inteligentinga, kad nesuprastų, jog vieno milijono valstybė nenusvers Europos politikos, ir jos likimas – tik būti kitam priedu. Nebent vilkas paliautų mėsą edęs, o didžiosios valstybės mažąsias išnaudojusios ar tiesiog rijusios. Būkime idealistai, tikėkime, jog tokie laikai ateis, kada Juodasis Kalnas²⁸ svers tarptautiniuose santykiuose lygiai tiek pat, kiek Prancūzija ar Austrija. Bet kol kas tesėkime patys ir ko netesime vieni, dairykimės, ar netesėtume bendrai. Tą bendrumą mums trims rodyte rodo geografinis mūsų padėjimas Baltijos pajūryje ir vakarų sienoje.

Tai sakydami, mes ne Ameriką atrandame, tik norime atgaivinti tai, ką Latvija savo netaktu buvo pražluginusi: lietuvio dr. J. Šliūpo skelbiamąjį susidėjimą Lietuvos su Latvija²⁹ ir anglų buvusįjį sumanymą Pabaltijos sąjungos³⁰. Abudu projektu sugriuvo, bet tik laikinai. Ką pati prigimtis rodo, tai žlugti negali, tai privalo atgyti ir atgys, o mes visi privalome tam padėti.

Mejeravičiaus politika pridarė daug žalos Lietuvai ir pačiai Latvijai. Tik nejaugi politiką daro ir palaiko vieni politikos žmonės? Anaipat! Šiandien politikai tai tik visuomenės įrankiai ir visuomenei pakrypus į kurią šalį, turi pakrypti ir politikai ar pasitraukti šalin. Mes turime pamato tvirtinti, kad dabar kaip tik geras laikas atgaivinti Pabaltijos kraštų susibloškimo idėją, ir tas darbas yra neatidėtinai pradėtinas. Šitai latviai kviečiąs lietuvius padaryti Rygoje dailės parodą. Ir Meno Kūrėjų Draugija³¹ tai padarys. Rengiama ištisa eilė paskaitų parodos laiku apie lietuvių liaudies literatūrą, muziką ir meną. Graži pradžia. Bet tai tik vienas etapas. Tą pradžią turi sekti organizuotas darbas; jis turi nuolat plėsti susipažinimą ir susimylėjimą tarp tų trijų tautų: lietuvių, latvių ir estų.

Ir mes pasiūlome netrukus sudaryti tos idėjos šalininkų būrį, sušaukus steigiamąjį susirinkimą³².
Atsiliepkite!

Vaižgantas, *Raštai*, t. 11, parengė Eglė Bielskytė, Eligijus Daugnora, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999, p. 55–56.

²⁵ Estijos sienos su Rusija didžioji dalis eina Pskovo (Pleskau) ir Čiudo ežerais.

** Gobėtis – trokšti, geisti. (Red.)

*** Portas – uostas. (Red.)

²⁶ Latvija, pasinaudodama Lenkijos agresija prieš Lietuvą, 1920 m. spalio 12 d. atsiėmė iš Lietuvos Ilūkštės sritį.

²⁷ Zigfrydas Mejerovičius (Meierovics, 1887–1925) – Latvijos užsienio reikalų ministras 1918 ir 1924–1925 m., 1921–1924 m. – ministras pirmininkas.

²⁸ Juodasis Kalnas – Juodkalnija (Černogorija), dabartinės Jugoslavijos respublika.

²⁹ Lietuvių ir latvių vienybės idėją Jonas Šliūpas plačiausiai kėlė savo knygoje *Lietuvių ir latvių respublika ir Šiaurės Tautų sąjunga* (1918).

³⁰ Anglija ir iš dalies Estija siūlė Pabaltijo šalių sąjungą su Lenkija ir Suomija, bet Lietuva dėl konflikto su Lenkija su šiuo pasiūlymu nesutiko.

³¹ Meno kūrėjų draugija – menininkų organizacija, veikusi 1920–1933 m., jos pirmininkas buvo A. Varnas, B. Sruoga, F. Kirša; Lietuvių dailės paroda Rygoje buvo suorganizuota 1928 m.

³² Tokios idėjos šalininkų būrelis šių metų pradžioje buvo susidaręs ir Liepojoje, į kurį susispietė vietos lietuviai inteligentai ir žymesnieji latvių darbuotojai, bet latviams pradėjus kraustyti lietuvius iš Latvijos, ir šis būrelis, nieko nepadaręs, turėjo suirti. (Vaižganto komentaras – red.)